

Lingvistika

Renzo Titone

GLOSODINAMIČKI MODEL JEZIČNOG PONAŠANJA I UČENJA JEZIKA

o. Premisa

0.1 Među nastavnicima i metodolozima nastave stranih jezika osjeća se opće nezadovoljstvo zbog situacije koja vlada na području metoda nastave stranih jezika. *Audiolingvalni* pristup doživio je ozbiljne kritike pa su drijelovi gramatičkih uzoraka (*pattern practice*) zamijenjeni ili nadopunjeni teorijom spoznajnog koda, kojoj je cilj usvajanje unutrašnjih pravila jezika, a ne stjecanje navika. Čini se da se tezulja historijske vage opet priklanja onoj strani koja se zalaže za prihvaćanje formalističkog pristupa koji karakterizira poznavanje gramatike, iako se nove koncepcije gramatike znatno razlikuju od tradicionalnih stavova.

Po mojem mišljenju, međutim, rješenje metodološkog problema ne može biti u iskapanju starih teorija kojima se prišivaju nove etikete, nego u prvom redu u izradi dublje i sveobuhvatnije analize dinamike verbalnog ponašanja i procesa usvajanja jezika. Čini se da mnoge slabe strane primjene postojećih modela učenja jezika potječu upravo od nedostatka integriranog i u isto vrijeme dovoljno elastičnog modela jezičnog ponašanja i učenja jezika.

Nedostatak metodološke baze očit je pri primjeni tehnologije, jednako kao i pri teoretskom pristupu nastavi jezika. Pri primjeni nove nastavne tehnologije nedostaje dosljednost i definiranje cilja, što dovodi do pasivne inkontrinacije umjesto da stimulira aktivno, osobno iskustvo u procesu učenja.¹ S druge strane, u teoretskim razradama nastavnih metoda i tehnika proračuna nema ni jasnoće ni opravdanja, jer su domet, okvir i komponente procesa učenja jezika loše definirani i krivo usmjereni.²

0.2 Rješenje koje želim predložiti na razmatranje sastoji se u nacrtu sintetičkog pristupa učenju jezika, to jest u *glosodinamičkom modelu*.

Polazna točka *glosodinamičkog modela* (GDM) učenja jezika je spoznaja da jezično ponašanje nije linearни niz operacija na jednoj razini, nego da je ono u osnovi *stratifikacioni i hijerarhijski sistem dinamičkih struktura*. Takva jedinstvena mnogostrukost znači da dolazi do istodobnog preklapanja različitih razina djelovanja. Mislim da je jezično ponašanje veoma značajna od-

¹ Takav nedostatak racionaliziranja pojavljuje se u nekoliko kritičkih napisa. Među ostalima, znatne kritike mogu se naći u *To Improve Learning* (Unaprjediti učenje): Izvještaj Komisije za nastavnu tehnologiju predsjedniku i Kongresu SAD. Washington DC. U. S. Government Printing Office, 1970; C. R. Carpenter, »Komisija za nastavnu tehnologiju i njezin izvještaj«, *Educational Broadcasting Review*, vol 4, no 4, 1970, 3–10; H. Dieuzelde, »Educational Technology and the Development of Education« (Nastavna tehnologija i napredak obrazovanja). *Educational Broadcasting Review*, vol 5, no 4, 1971.

² Zbrka ideja i cijevja nastavlja se na području znanstvenog rada o nastavi jezika. Nedavno je glas kritike odzvanjao u E. S. Freedman, »The Road from Pennsylvania: where next in language experimentation?« (Cesta iz Pennsylvanije: kuda dalje u eksperimentiranju s jezikom?). *Audiovisual Language Journal*, 1971, (1), 33–38.

rednica *dinamike ličnosti* i kao takvo ne može se svesti niti na običan sistem verbalnih navika, a niti na sistem spoznajnih procesa. Takvo pojednostavljeno gledanje značilo bi isto što i prihvaćanje mogućnosti da postoji *govor bez govornika i slušanje bez slušatelja*, drugim riječima da postoji radnja bez odgovarajućeg vršioca radnje. Prema tome, jezično ponašanje, kao svako ponašanje polazi od odgovarajućeg koncepta *ličnosti* kao krajnjeg korijena i izvora ulaznih i izlaznih procesa. Sveobuhvatna slika strukture ličnosti ne isključuje, štoviše ona uzima u obzir međusobno djelovanje spoznaje i navika.

Takav cjelovit pogled na jezično ponašanje i učenje jezika uključuje postojanje i djelovanje triju različitih razina: (a) strukturu i dinamiku ličnosti, (b) spoznajne procese, (c) uvjete pod kojima dolazi do ponašanja. Te su tri vrijednosti u biti međusobno ovisne i povezane na dinamičkoj osnovi (što znači da ta povezanost nije stanje nego kontinuirani proces, neka vrst dinamičke ravnoteže koja nije nikad idealno dostignuta, što vidimo u slučaju bilingvizma kod pojedinaca). Spajanje triju različitih razina ne znači da su tri teorije jednostavno postavljene jedna do druge; to, naprotiv, znači da su sve tri razine bitne sastavnice jedne jedinstvene teorije jezičnog ponašanja i učenja jezika.

Želio bih istaći da namjera ovog članka nije da objasni i opravda osnovu moje teorije, već da zacrtat će karakteristike i da naznači mogućnost njezine primjene.³

Prikazat ću zbog toga osnovni opis struktura *glosodinamičkog modela*, a zatim *glosomatetički model* teorije nastave jezika koji je s njim povezan (od *GDM* → do *GMT*).

1. Kompleksna analiza jezičnog ponašanja i učenja jezika (GLOSODINAMIČKI MODEL)

1.1 »*Duboka struktura*« jezičnog ponašanja: Komunikacija i sposobnost verbalne komunikacije jesu površinski aspekti koji se nadograđuju na dubinske slojeve ličnosti pojedinca. Dokazano postojanje takvih slojeva pobija mogućnost postojanja Chomskyanske dihotomije kompetencije i jezičnog djelovanja (*competence i performance*),⁴ drugim riječima neophodno je postaviti hijerarhijsku strukturu operativnih razina ljudskog ponašanja i učenja da bi se mogli objasniti svi tipovi i izrazi jezičnih događaja. Tri razine koje u nastavku navodimo daju za naše svrhe dovoljno jasan uvid u bit problema.

A. TAKTIČKA RAZINA. To je odgovarajući poredak svakog pojedinog jezičnog akta u odnosu prema svemu onome što je tom aktu prethodilo ili što slijedi. Poredak je ovdje stvarni rezultat jezičnog programiranja, odnosno finalni produkt određenog govornog akta (*performance*). Taktičkim operacijama, prema tome, mogu se smatrati slijedeće radnje:

(1) *Izvođenje kodiranja i dekodiranja*. Očito je da slušanje i govorenje, ili čitanje i pisanje prepostavljuju stjecanje ili formiranje niza specifičnih verbalnih navika, tj. navika koje se odnose na (a) auditorno/vizualne ulazne (*perceptivne*) navike, (b) artikulatorno/grafičke izlazne (*motorne*) navike.

³ Za cijelovitiji prikaz mojih personoloških pogleda upućujem čitatelja na slijedeće radove: R. Titone, *Psicolinguistica applicata*, Roma: Armando, 1970, ch 4 (Engleski prijevod *Applied Psycholinguistics* objavit će Longman, London) i R. Titone, »Il mio credo psicolinguistico« (Moje psiholinguističko vjerovanje) bit će objavljeno u *Rassegna Italiana di Linguistica Applicata* (Roma).

⁴ N. Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Mass, MIT, 1965, str. 3 i dalje.

(2) *Nervna kortikalno/periferna koordinacija i integracija.* Jezični akt pretpostavlja točno i zadovoljavajuće funkcioniranje živčanih završetaka i cerebralnih centara preko kojih se prenose i percepcija i artikulacija.

(3) *Verbalni feed-back.* Jezično ponašanje kao samostalni sistem opremljeno je s kontrolnim uređajima i mehanizmima koji omogućavaju neprekidni tok ulaznih i izlaznih impulsa. *Feed-back* (povratna informacija) je osnova taktičke koordinacije.

B. STRATEGIJSKA RAZINA. Priroda svakog pojedinog jezičnog akta zahtjeva rad mehanizama za programiranje koji nisu organski vidljivi, već su mentalni po svojoj prirodi. Svijest govornika/slušatelja odgovorna je za značenje i gramatičalnost svakog pojedinog govornog akta. Prema tome, taktika pretpostavlja strategiju. Strateške operacije jesu:

(1) *Procesi za stvaranje pravila.* Spoznaja djeluje na empiričke jezičke elemente u vidu induktivne generalizacije i kategorizacije. Fonoška, morfološka, sintaktička i leksička pravila nisu jednostavno rezultat indukcije niza jezičnih manifestacija, nego interna razrada jezičnih podataka kao sировina, na bazi mentalnih shema i kategorija. To je objašnjenje u suprotnosti i s empiričkim stavom (Skinner) i s racionalističko-urođenom hipotezom (Chomsky): to je u biti dualistički koncept koji obuhvaća i iskustvo i konceptualizaciju.

(2) *Selektivni procesi.* Govorni akt uključuje u sebi izbor određenih molekularnih elemenata (sememi + fonemi + morfemi + fraze + rečenice) koji tvore govor. Oni su cigle za izgradnju jezičnih konstrukata.

(3) *Procesi programiranja.* Za redanje molekularnih elemenata u molarne strukture potrebni su određeni mehanizmi programiranja koji imaju sposobnost da izgrade veće jedinice jezika. Tako su konstrukcija govornog akta, izbor stilističkih varijanti, a prije svega podešavanje govornog akta prema specifičnom tipu situacije (kontekstualizacija) tipične operacije programiranja, kojima je svrha da odrede redoslijed, cjelevitost i cilj verbalnom kodiranju i dekodiranju u stvarnim aktima komunikacije između ljudskih bića.

(4) *Svjesni samoregulatorni procesi* (spoznajna kontrola). Spoznajni kontrolni mehanizmi reflektiraju se u prvom redu na razini svijesti u ljudskom komunikatoru. Tu govornik/slušatelj postaje svjestan onoga što se događa u toku govora i kako jezik funkcioniра. Govornik/slušatelj ima sposobnost da se sam ispravlja i da se kritički odnosi prema govoru.

C. EGO-DINAMIČKA RAZINA. Sve psihološke i lingvističke aktivnosti proizlaze i vraćaju se ličnosti osobe koja komunicira. Subjekt i centar odgovornosti ljudskog ponašanja je ličnost pojedinca (ili ego, ali ne samo u psihanalitičkom smislu). Zamisliti da model ponašanja može biti potpun ako je jednostavno ograničen na kibernetičku strukturu (taktika + strategija) isto je što i zamisliti acefalni organizam, tijelo bez glave. U ljudskoj komunikaciji kibernetički koncept mora biti podređen personološkom konceptu. Neophodno je stoga da se prihvati postojanje svjesnog agensa koji vodi i ujedinjuje, a to je ličnost govornika koja djeluje na višoj razini i kontrolira sve aktivnosti koje su joj podređene (taktiku i strategiju).

Kanali dinamike ličnosti su mnogostruki. Slijedeća lista je samo uvjetna shema, kojoj će bez sumnje biti potrebna daljnja razrada.

(1) *Egzičencijalno iskustvo govornika/slušatelja.* Osobno iskustvo je sama bit, srž izraza bez obzira na to da li se radi o verbalnom ili o ikoničkom ili

o nekom drugom izrazu. Životna pitanja »što?«, »kako?«, »odakle?« odražavaju se iako u promijenjenom obliku u sadržaju i obliku ljudskog jezika. To vrijedi za pjesnika, jednako kao i za obična čovjeka.

(2) *Percepcija svijeta (Weltansicht)*. Neposredan stav pojedinca prema objektivnom svijetu, kao i njegov pogled na život i svijet — njegova životna filozofija određuje u većoj ili manjoj mjeri i njegov stil izražavanja. Postoji jezična ili *govorna politika*, koja se elastično prilagođava različitim prilikama životnih situacija, a koja je karakteristična za svakog pojedinca. Govoriti ili ne govoriti, govoriti tako ili ne govoriti tako, slušati ili ne slušati — sve su to elementi politike ponašanja koja ovisi o načinu života i s kojom se u svakom trenutku života suočavamo.

(3) *Stavovi*. Osobni, društveno-kulturni, lingvistički stavovi kao spoznajno-afektivni faktori mogu utjecati i na sadržaj izraza i na reakciju ili stav primaoca. Poruka je u biti stimulans i reakcija uvjetovana afektivnim tonovima svog spoznajnog sadržaja. Možda se jedino u znanstvenim i tehničkim sadržajima stavovi mogu zanemariti.

(4) *Afektivne komponente*. Osjećaji i emocije samo su rijetko ili prividno odsutni iz verbalnog izraza. Katkad su oni primarni konotatori kao, na primjer, u poeziji. U mnogo slučajeva, ako su latentni, mogu se lako otkriti. U posebnim slučajevima zvukovi jezika mogu imati simboličku ili emocionalnu vrijednost. Rimbaud je, među ostalima, bio velik majstor te vrste izraza.

(5) *Nesvjesni/podsvjesni izvori verbalnih poruka*. Dubinska psihologija može ovdje podastrijeti veoma uvjerljive ilustracije. Od Freudove psihoanalize do egzistencijalne analize postoji bogat dokazni materijal kako daleko i kako duboko govor može biti odraz pokopanih fantoma ljudske duše, bez obzira na to kako taj odraz može biti taman.

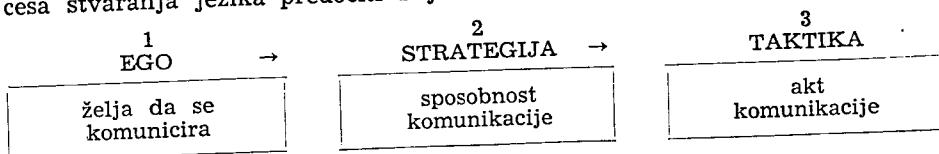
(6) *Komunikativne intencije, želje i odluke*. Do komunikacije dolazi tek kad svijesti o uvjetima govora slijedi namjera da se govori (*intentio loquendi*), a njoj konačno slijedi odluka da se govori. Konotativni procesi i procesi odlučivanja utječu na »sve ili ništa«, »zašto«, »što«, i »kako« u stvarnoj komunikaciji. Taj konačan korak je unutrašnji prethodnik akta govora, do kojeg dolazi prije inkarnacije misli u riječi.

Ali sve te procese prožima jedno izrazito ljudsko stanje:

(7) *Lingvistička auto-svijest*. Čovjek govornik/slušatelj svjestan je svog »ja« kao pokretača komunikacije (*loquor ergo sum* = govorim, znači: posto-jim.) Lingvistička kompetencija najvišeg stupnja jednaka je sposobnosti potpune samo-percepcije i samo-kontrole kao faktora u govoru. To je vrhunac *ego-dinamike*. Ali s tim u vezi treba posebno istaći da se lingvistička autosvijest ne može poistovjetiti s egocentričnim ili narcisoidnim *monologizmom*. Solilokviji ili monolozi nisu norma ljudskog govora. Budući da komuniciranje pretpostavlja unutrašnji — osobni — kontakt, lingvistička auto-svijest u biti je *dvojna svijest*, to jest percepcija čovjekovih verbalnih interakcija koja djeluje na ljude i na svijest.

U vezi s tom posljednjom tvrdnjom smatram potrebnim naglasiti da je bit mog personološkog koncepta ideja *otvorene ličnosti* koja je spremna i sposobna za vitalne razmjene — davanje i primanje, koja je komunikativna i aktivna. Prema tome, sva stanja i procesi na egodinamičkoj razini u isto su vrijeme i centripetalni i centrifugalni, usmjereni prema unutra i prema van, u stalnom traženju ravnoteže između vlastitog »ja« i svijeta.

Sumirajući bitne karakteristike GDM-a, mogli bismo genetski tok procesa stvaranja jezika predočiti slijedećim koracima:

1.2 »Površinska struktura« jezičnog ponašanja i učenja jezika

Ako dubinske izvore jezičnog ponašanja predočimo kao stratificirane od dna do površine, tad se *ego-dinamika* nalazi na najnižem sloju, slijedeća je strategija i, zadnja do površine, taktika. Izvođenje komunikacije kao površinskog procesa proizlazi neposredno iz taktičke razine; to je zapravo produženje ili aktualizacija sveukupnih taktičkih operacija. Sad ćemo definirati nekoliko koncepata u vezi s površinskim aspektima jezičnog ponašanja.

1.2.1. Vladanje jezikom može se definirati kao *sposobnost stečena da se simbolizira, izrazi i priopći iskustvo pomoću sistema verbalnih simbola*. Očito, ja polazim od pretpostavke da govor određuju tri bitne funkcije, a to su simbolizacija, izraz i komunikacija. To nisu odvojene funkcije, nego se međusobno uvjetuju, budući da se sve tri stalno aktualiziraju u svakom govornom aktu, ali s različitim intenzitetom. Simbolizacija je vrsta funkcije koja po pravilu uključuje izraz i komunikaciju. S druge strane, komunikacija (objektivna transmisija) uključuje izražaj (subjektivnu manifestaciju).⁵ Prema tome, ta specifična sposobnost ili sistem sposobnosti treba da bude cilj učenja jezika.

1.2.2. Međutim, u komunikaciji dolaze do izražaja i druge funkcije jezičnog ponašanja. Zbog toga se razmatranje o prirodi takvog cilja svodi u osnovi na analizu sastavnih elemenata jezičnog ponašanja kao komunikacije i osnova jezika kao učenja da se komunicira. Bit će dovoljno da letimično spomenemo ove elemente, budući da su oni dobro poznati iz psiholingvističke literature.

(1) *Izvor*. Poruka indirektno ovisi o postojanju spoznajnih/afektivnih setova i voljnih/odlučujućih operacija (vidi 1.1/C) u svijesti govornika i direktnije o radu nervno-motornih kanala koji kontroliraju artikulaciju govora.

(2) *Prijenosnik*. Aparat koji proizvodi glas omogućava govorenje dok određene muscularne koordinacije u ruci omogućavaju pisanje.

(3) *Situacija*. Lingvistički proizvod podložan je određenim ograničenjima: percepcijom konteksta (tip konstrukcije poruke definiran je strukturom određenog situacionog konteksta), verbalnom reakcijom (upotreba riječi umjesto drugih signala uvjetovana je određenim karakteristikama specifičnim za tu komunikacijsku situaciju), verbalnom primjerenošću (izbor riječi i struktura mora odgovarati zahtjevima određene konkretnе situacije).

(4) *Poruka*. To je verbalni konstrukt koji se izvodi iz izbora određenih znakova iz sistema znakova, prema sintaktičnim semantičkim i pragmatičkim kriterijima (C. W. Morrisov *semiotički model*). Poruka je, prema tome, omjer između:

$$\frac{\text{sistem znakova kao tipova}}{\text{izbor znakova kao obilježja}} = M = \frac{Sz/t}{Iz/o}$$

⁵ R. Titone, *Psicolinguistica applicata*, cit. ch. 3.

(5) *Kanal*: sredina i medij gdje i odakle se prenose zvučni ili svjetlosni valovi: stimulansi u obliku signala.

(6) *Prijamnik*: slušni aparat omogućava slušanje i auditivno razumijevanje, dok vidni aparat omogućava čitanje i grafičko razumijevanje.

(7) *Cilj*: signalni stimulansi prenose se u mozak komunikatora koji prima putem nervno-senzornih operacija; poruka je primljena i konačno protumačena pomoću spoznajno-afektivnih faktora.

Akt komunikacije odvija se u obliku automatskog lanca događaja zbog toga što je sveukupni proces rezultat koordinacije i integracije svih faza i centara u cijeloviti, jedinstveni sistem ponašanja, to jest u lingvistički izvedenu strukturu. Vanjska koordinacija glasovnih elemenata na taktičkoj razini prelazi u unutrašnju koordinaciju pravila za programiranje na strategijskoj razini i konačno se obje razine objedinjavaju u vertikalnoj kontroli koju vrši *ego*. Kako dolazi do te konačne kumulativne integracije? To će biti predmet daljnog izlaganja.

2. Predloženi model učenja i poučavanja jezika (GLOSOMATETIČKI MODEL)

2.1 Integracija »*ego* → strategija → taktika« ovisi o procesu asimilacije koji teži da inkorporira sistem jezičnog ponašanja u ličnost komunikatora (glosomatetički proces). Taj se asimilacioni proces može opisati kao niz faza ili jedinica učenja od kojih je svaka načinjena od kompleksa dobro definiranih aktivnosti kojima je svrha učvršćivanje specifičnih verbalnih navika ili pravila. Budući da takve jedinice nužno uključuju prilično velike sadržaje i obično se protežu preko dovoljno dugog perioda vremena, možemo ih nazvati MAKROMATEMIMA (MATEM je minimalna jedinica učenja).

Koji su osnovni makromatemati u programu učenja jezika? Ne postoji a priori kriterij pomoću kojeg bi se odredile granice tako velikih jedinica: njihov broj i trajanje ovise o vrsti predmeta, o nivou učenja, učenikovu ritmu, itd. Na primjer, učenje kompletног sistema vokala u francuskom jeziku može predstavljati značajan makromatem, osobito ako se ti fonemi ne uče izolirano nego u stvarnim jezičnim strukturama.

Međutim, osnovni stadiji koji čine svaki pojedini makromatem mogu se definirati. Ti stadiji proizlaze iz integrirane psihologije učenja i mogu se nazvati mikromatemima. Oni su određeni bitnom specifičnom aktivnošću učenja i mogu se svesti na tri glavna elementa: SPOZNAJA — VJEŽBA — KONTROLA. Razumijevanje prirode zadatka je početni (inkoaktivni) stadij svake vrste učenja; utvrđivanje izvršenja zadatka pomoću sistematskog vježbanja je stadij koji vodi »nesvesnoj« asimilaciji; pravi feed-back ili kontrola svake operacije vodi svjesnoj asimilaciji vještina i konačnom svladanju materijala (*competence*). Važno je podsjetiti da MOTIVACIJA nije zanemarena u toj shemi. Naprotiv, motivacijski faktori igraju stalnu, iako katkada latentnu ulogu u toku cijelog procesa; spoznajne operacije, vježbe i drilovi, samokontrola — na sve te faktore utječu potrebe, sklonosti, interesi, emocionalna stanja, stavovi, ukratko, dinamika ličnosti.

Nastojat ću sada da objasnim malo pobliže značenje i važnost svakog mikromatema.

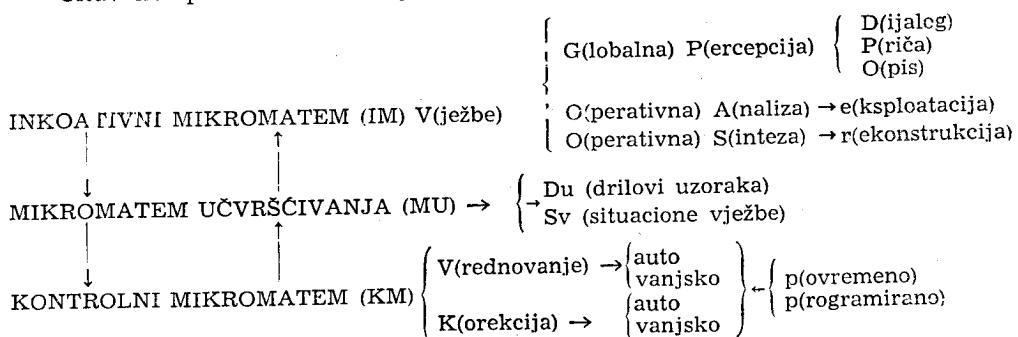
2.2 Stadiji u poučavanju-učenju (MIKROMATEMI). Percepcija i spoznaja jedinica govornog akta (uključujući fonologiju, morfologiju, sintaksu, vokabular itd.) dio su INKOATIVNOG MIKROMATEMA (IM). On se uglav-

nom sastoji od tri mikrofaze: (1) GLOBALNE PERCEPCIJE relativno velikog odlomka jezičnog akta, koji može biti prezentiran u obliku DIJALOGA ili PRIČE ili OPISA. Izbor jednog od tih oblika ovisi o tipu jezika koji se uči i/ili o nivou znanja učenika. Dijalog predstavlja neposrednu i živahnu aktivnost. Priča opisuje ljude i događaje (dimenzija vremena). Jednostavan opis prikazuje predmete koji miruju (dimenzija prostora); (2) OPERATIVNE ANALIZE, kojoj je cilj aktivno razumijevanje specifičnih segmenata određene jezične jedinice pomoću sistematske eksploracije pojedinih leksičkih i gramatičkih struktura (vježbe razumijevanja); (3) OPERATIVNE SINTEZE, kojoj je cilj rekonstrukcija kompletne jedinice govora, koja se temelji na uzorku zadatom u početku (dijalog, priča, opis).

Ta je prva faza neka vrsta površinskog učenja, nešto kao, recimo, prvi premaz bojom. Slijedeća faza mora zbog toga težiti učvršćivanju početnog učenja da bi došlo do stvarne asimilacije. Druga faza je MIKROMATEM UČVRŠĆIVANJA, gdje je termin *učvršćivanje* uzet u najširem smislu da bi označio stabilnu operativnu organizaciju do koje je došlo povećanom motivacijom i ponavljanjem upotrebo. VJEŽBA je ključna riječ u tom kontekstu. Očito je da vježba ovdje ne znači obično ponavljanje istih elemenata, nego intenzivnu i ekstenzivnu manipulaciju jezičnih cjelina i pojedinih elemenata u kontekstima koji imaju jasno određeno značenje u situacijama koje odražavaju život. Drilovi uzoraka (*pattern practice*) predstavljaju elementarni oblik sistematske vježbe i njihov je zadatak u prvom redu mehaničko usvajanje elemenata jezičnih vještina. Ali povrh drilova uzoraka i uz njih učenje jezika zahtijeva od učenika udubljivanje u situacije verbalne komunikacije kroz pokušaje spontanog govora u tzv. *situacijskim vježbama* (dramatizacija, vezana i slobodna konverzacija, diskusija u grupama, proširivanje dijalog, itd.).

U toku *inkoacijske faze i faze učvršćivanja*, kontrola ili lingvistički *feed-back* stalno je prisutan i preko nastavnika i preko učenika utoliko ukoliko je učenje čovjeka po svojoj prirodi autoregulacijski proces. Ali maksimalno sudjelovanje svijesti postiže se i mora se postići u određenom trenutku procesa pomoću eksplicitne i sistematske kontrole — KONTROLNOG MIKROMATEMA (KM). Sвесна kontrola postiže se najprije preko VREDNOVANJA (njegovanje vanjskog, preko nastavnika ili nekog nastavnog sredstva, ili u kasnijim stadijima preko samog učenika) i KOREKCIJE (vanjske, ili kasnije, autokorekcije). I vrednovanje i korekcija mogu biti povremeni kad se pokaze potreba, ili programirani (uklopljeni u određene faze nastavnog procesa i materijala).

Čitav kompleks faza i stadija može se prikazati ovako:

Redoslijed triju mikromatema nije fiksan, kako bi se moglo činiti iz gornje sheme. Iako bi s formalnog stajališta — to jest sa stajališta apstraktног razmatranja toka procesa, učenje trebalo započeti s mikromatemom inkoacije, preko učvršćivanja do kontrole, redoslijed se u praksi može promijeniti zbog različitih uvjeta nastave. Ovdje se susrećemo sa zanimljivim aspektima glosomatetičkog procesa u vezi s *modularnošću*.

2.3 Koncept »modularne nastave». Modularnu nastavu možemo definirati kao nastavni proces koji karakterizira *ciklička reverzibilnost i spiralni razvoj*.

(a) Nastava je modularna kad je karakterizira mogućnost izmjene redoslijeda nastavnih faza. To znači da se položaj svakog mikromatema može promijeniti ili preokrenuti, tako da se počinje od trećeg (KM), ili drugog (MU), prema potrebama nastave. (Ako je početno učenje jezika sviđano, nastavnik može prijeći na kontrolu ili učvršćivanje. Dakle, može se pokazati potrebnim ili korisnim da se pode natrag ili naprijed, duž tri osnovne faze, da bi se objasnilo, reorganiziralo, učvrstilo, ili proširilo bitne sastavnice jezične kompetencije.)

(b) Nastava je modularna ako se nastavne uloge mogu mijenjati. Nastavnik daje početne stimulanse koji izazivaju reakciju učenika, ali povremeno se i on nalazi u situaciji da reagira, preuzimajući ulogu učenika, itd. I nastavnik i učenik su izmjenično i stimulatori i reaktori.

(c) Nastava je modularna ako je svaki mikromatem prisutan dok se razrađuje bilo koji drugi mikromatem. Na primjer, dok se obrađuje početni (inkoativni) mikromatem, drugi su uključeni u procesu u manjoj mjeri. Razvoj svake faze odvija se u vidu spirale i u biti je beskonačan (*open-ended learning*).

(d) Ciklička priroda modularne nastave je opća karakteristika tog procesa, jer se faze i uloge ne suprotstavljaju linearно jedne drugima, nego prelaze jedne u druge pošto se odvio stanovit proces. Svaki je mikromatem kao molekula sjemena koja teži sve daljnjem i dalnjem razvitku (»cikličko/spiralni proces«), a ne kao nedjeljiva stanica praživa, ili kao jedinica zatvorena u samu sebe. Učenje je razvojni proces koji djeluje kroz diferencijaciju i integraciju. To je u najdubljem smislu *biološki kontinuum*: ono nije hrpa ne-povezanih blokova za gradnju.

Ja vjerujem da modularni koncept učenja, onako kako je uključen u glosomatetički model, ili, još radikalnije, u glosodinamički model jezičnog po-našanja i učenja jezika, omogućava svestranu organizaciju, a u isto vrijeme i intenzivnost nastave jezika. Čini se da integrativni karakter i elastičnost tog modela osiguravaju maksimalan uspjeh, što su potvrdili rezultati na nekim područjima obrazovnog sistema u Italiji. Glosomatetički model može se uspješno primijeniti gdje god se u nastavi upotrebljavaju tehnološka poma-gala (AV sredstva, televizija zatvorenog kruga, jezični laboratoriji, programirana nastava, itd.). I konačno, kako pokazuju neki znanstveni projekti, taj operativni program veoma je koristan jednako u elementarnim programima nastave stranih jezika kao i u naprednom stupnju nastave materinskog jezika.

(Prevela: *Mirjana Vilke*)